ÇOCUK VE GELİŞİM DERGİSİ (ÇG-D)/Journal of Child and Development (J-CAD)
Araştırma / Original Article
2025; 8(16): 35-47
DOI: 10.36731/cg.1818821

Resimli Öykü Kitaplarının Evrensel Değerler Açısından İncelenmesi

An Analysis of Illustrated Storybooks from the Perspective of Universal Values

Özge Kayaalp Ersoy[1], Enver Durualp[2], Ender Durualp[3]

[1] Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen, Ankara, Türkiye
[2] Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Felsefesi Sosyal ve Tarih Temelleri Anabilim Dalı, Bartın, Türkiye
[3] Ankara Üniversitesi, Sağlık bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen, Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF'in teknik desteğiyle yürütülen "Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Projesi" kapsamında okul öncesi eğitimde kullanılmak üzere okul öncesi eğitim kurumlarına dağıtılan 36 resimli öykü kitabında yer alan evrensel değerleri incelemektir.
Yöntem: Araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF iş birliği kapsamında okul öncesi kurumlara dağıtılan 36 resimli öykü kitabı, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.
Bulgular: Araştırma bulgularına göre kitaplarda en fazla yer verilen değerler dayanışma/yardımlaşma, sevgi ve çalışkanlık olarak belirlenmiştir. Buna karşın, adalet, eşitlik, barış, insan hakları ve tevazu gibi evrensel nitelikteki bazı değerlere ise oldukça sınırlı biçimde yer verildiği görülmüştür. Ayrıca kitaplarda yayınevi ve yazar adı gibi bibliyografik bilgilerin eksik olduğu tespit edilmiştir.
Sonuçlar: Sonuç olarak, resimli öykü kitaplarının evrensel değerleri çocuklara kazandırmada önemli bir araç olduğu; ancak değer çeşitliliğinin yeterince dengeli olmadığı görülmüştür. Araştırma, çocuk kitaplarında değer aktarımının daha kapsayıcı ve dengeli olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler*:* Evrensel değerler, kitap incelemesi, okul öncesi dönem, resimli öykü kitabı

ABSTRACT

***Aim*:** This study aims to examine the universal values included in 36 illustrated storybooks distributed to preschool education institutions within the scope of the project "Enhancing the Quality and Access to Early Childhood Education," which is financed by the European Union and the Republic of Türkiye and implemented with the technical support of the Ministry of National Education and UNICEF.
Methods: In this research, 36 illustrated storybooks distributed to preschool institutions through a collaboration between the Ministry of National Education and UNICEF were analyzed using the document analysis method, a qualitative research design.
Results*:* According to the study's findings, the most frequently emphasized values in the books are solidarity/helpfulness, love, and diligence. In contrast, specific universal values such as justice, equality, peace, human rights, and humility are represented only to a limited extent. Additionally, it was noted that bibliographic information, including the publisher's name and the author's name, is missing in several books.
Conclusion: In conclusion, illustrated storybooks are found to be significant tools for imparting universal values to children; however, the diversity of values presented is not sufficiently balanced. The study highlights the need for a more inclusive and balanced approach to value transmission in children's literature.

Keywords*:* Universal values, book review, pre-school period, picture storybook

Giriş

Farklı ideolojik yaklaşımlar doğrultusunda kurgulanan ve çocuğun kimlik oluşum sürecinde karşılaştığı ilk kültürel çerçevelerden birini oluşturan resimli öykü kitapları, çocukların düşünsel yönelimlerini ve dünyayı algılama biçimlerini şekillendiren önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir (Eslen-Ziya & Erhart, 2013). Çocukların gelişimsel ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmış bu kitaplar, kısmen ya da tamamen resimlerden oluşan, sözcüklerle görsellerin özel bir uyum içinde bir araya getirildiği eserlerdir (Döl, 1999). Anlatımı güçlü kılan bu yapısal bütünlük, çocukların dikkatini çekmekte ve öğrenme sürecine katılımını kolaylaştırmaktadır. Zira araştırmalar, estetik açıdan özenle hazırlanmış görsellerin çocukların dikkatini çekerek yaratıcı düşünme becerilerini desteklediğini ortaya koymaktadır (Kasiyun, 2015; Latifa vd., 2023; Tarigan, 2018; Utami & Warmansyah, 2019). Nitekim görsel öğelerle desteklenen resimli kitapların çocukların hayal gücünü harekete geçirdiği (Tezel vd., 2019), bilişsel becerilerini geliştirdiği (Ceran, 2019), dil gelişimini destekleyerek öğrenme sürecini kolaylaştırdığı (Isbell vd., 2004) ve yaratıcı düşünmeyi teşvik ederek öğrenme ortamlarını zenginleştirdiği (Nicolopoulou, 2010) belirtilmektedir. Bu bağlamda resimli öykü kitapları, çocukların gelişimine çok yönlü katkı sağlamakla birlikte toplumsal değerlerin erken yaşta kazandırılmasında da işlevsel bir eğitim aracı olarak önemli bir rol üstlenmektedir (Tulk, 2005; Ilogho, 2015; The National Association for the Education of Young Children, 2004; Utomo, 2018).

Resimli öykü kitapları, çocuklara değer aktarımını mümkün kılan doğrudan, etkili ve anlam yüklü mesajlar iletebilen güçlü iletişim araçları olarak öne çıkmaktadır (Ilogho, 2015). Bu tür kitaplar, çocukların etik ve toplumsal değerlerle ilk kez karşılaştıkları temel materyallerden biri olma niteliği taşımakta ve değerlerin erken yaşta içselleştirilmesine olanak tanımaktadır (Durmaz & Yorulmaz, 2022). Erken yaşta gerçekleşen bu içselleştirme süreci, çocukların karakter gelişimini destekleyen değerlerin etkili biçimde aktarılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda resimli kitaplar, çocukların kişilik gelişiminde yönlendirici ve belirleyici bir işlev üstlenmektedir (Körükçü vd., 2016). Bu işlevin niteliğini ve kapsamını daha iyi anlamlandırabilmek için, öncelikle değer kavramının kuramsal temellerine değinmek gerekir.

Genel olarak bir bireyin ya da topluluğun ideal olarak benimsediği var olma ya da davranma biçimi olarak tanımlanan değer (Doğan, 2016), bireylerin eylemlerini motive eden; inanç, tutum ve davranışlara yön veren; kültürel olarak onaylanmış ve

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Enver DURUALP, Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Felsefesi Sosyal ve Tarih Temelleri Anabilim Dalı, Bartın, Türkiye
E-posta: enverdurualp@hotmail.com
Geliş tarihi / Received: 6.11.2025, **Kabul tarihi / Accepted:** 26.12.2025

içselleştirilmiş, görece soyut ve genelleştirilmiş davranış ilkelerini içermektedir (Jaspers, 2016; Kaymakcan & Meydan, 2014). Bir başka ifadeyle değerler, bireyin yaşamını biçimlendiren, davranışlarını yönlendiren; hangi eylemlerin iyi, doğru ya da tercih edilebilir olduğuna karar vermesinde temel ölçüt sağlayan ilke ve inançlar bütünüdür (Rokeach, 1979; Halstead & Taylor, 2000). Toplumun üyeleri tarafından ortaklaşa paylaşılan ve bireyin sosyalleşme süreciyle edindiği bu değerler, sosyolojik açıdan ulusal, toplumsal ve evrensel düzeyde sınıflandırılmaktadır (Doğan, 2016).

İnsanlığın tarihsel birikimi ve ortak tecrübeleri neticesinde şekillenmiş evrensel değerler (Birkök, 2019), bireylerin ulusal, etnik, kültürel, dini ya da sosyal aidiyetlerinden bağımsız olarak geniş bir insan topluluğu tarafından kabul gören ahlaki ve estetik norm ve ilkeler bütünüdür (Komarov, 2013). Aydınlanma düşüncesiyle ivme kazanan tarihsel süreçte, bilim, sanat, özgürlük, eşitlik ve adalet gibi kavramlar, Fransız Devrimi'ne kadar uzanan toplumsal dönüşüm sürecinin temel değerleri olarak ortaya çıkmış ve evrensel nitelik kazanmıştır. Bu değerleri temel alan modern toplumlar, toplumsal yapıda birey merkezli özgürlükçü, demokratik ve liberal bir düzen inşa etmişlerdir; bu değerlerin bütüncül biçimde varlığı ise söz konusu yapının işlevselliği ve sürdürülebilirliği açısından hayati bir rol oynamaktadır (Birkök, 2019). Bununla birlikte evrensel değerler tüm insanlık adına ortak ilkeler olarak tanımlansa da bu değerlerin toplumsal yaşamdaki yansımaları, her toplumun kendi tarihsel, kültürel ve siyasal tercihleri doğrultusunda farklılık göstermektedir (Kilby, 1993). Dolayısıyla toplumlar, bu tercihler aracılığıyla ya evrensel değerlerin belirlediği küresel düzene entegre olmayı ya da bu değerlerin dışında konumlanmayı seçmektedir (Doğan, 2016). Nitekim Türkiye de çeşitli uluslararası kuruluşlara üyeliğiyle evrensel değerlerin korunmasına yönelik küresel çabalara katkı sunan ülkeler arasında yer almaktadır.

Kuşkusuz evrensel değerler yalnızca tarihsel ve siyasal dönüşümlerle şekillenen büyük anlatıların ürünü değildir. Ayrıca coğrafi ve kültürel sınırlamalardan bağımsız biçimde her sağlıklı ve yetişkin bireyin benimsediği etik ilkeleri de kapsamaktadır (Koç, 2007). Heenan'a (2007) göre, evrensel değerler sekiz temel yapı taşına dayanmaktadır. Söz konusu temel değerler; dürüstlük ve doğruluk, nezaket, başkalarının farkında olma, şefkat, uyma/itaat, sorumluluk, saygı ve görev olarak sıralanmaktadır. Bu değerler, bireyin kişiliğinin oluşumuna katkı sağlayarak birey ve toplum için yararlı davranışların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda az önce ifade edilen evrensel değerlerin yanı sıra iyilik, cesaret, adalet, sadakat, azim, merhamet ve nezaket gibi toplumsal yaşamı düzenleyen bu etik ilkeler, tüm insanlık için geçerli ortak değerler olarak kabul edilmektedir (akt. Titus, 1994). Nitekim önceki araştırmalar, bu tür değerlerin belirli kültürlere ait olmaktan çok, insanlık tarihinin ortak deneyimlerinden süzülen, bütün toplumlarda önem atfedilen normatif ilkeler olduğunu ortaya koymuştur (Çintaş, 2009; Fırat & Mocan, 2014; Güler & Polat, 2021; Güney, 2021; Koç, 2007; Somuncu, 2008; Tunç, 2024).

Bu bağlamda, evrensel değerlerin hem yetişkinlerin etik yönelimlerini hem de çocukluk döneminden itibaren biçimlenen değer dünyasını yapılandırdığı dikkate alındığında, bu değerlerin erken yaşlarda kazandırılması eğitsel bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir.

Erken Çocukluk Dönemi ve Evrensel Değerlerin Aktarımı

Çocukluk dönemi, bireyin içinde bulunduğu toplumun değerler sistemini öğrenmeye başladığı ve toplumsal yaşama uyum sağlayabilmesi için gerekli olan davranış ve alışkanlıkları geliştirdiği kritik bir gelişim evresidir (Koç & Akdoğan, 2018). Bu süreçte, çocuklara toplumsal ve kültürel değerlerin kazandırılması eğitim yoluyla gerçekleşmekte; özellikle erken çocukluk döneminde planlanan pedagojik etkinlikler, bu işlevi yerine getiren temel araçlar olarak kabul edilmektedir (İnan, 2016; Uyanık Balat, 2011).

Bennett ve arkadaşları (1999), evrensel değerlerin çocuklara kazandırılması sürecinde ebeveynlerin ve eğitimcilerin dikkat etmesi gereken temel noktaları çeşitli başlıklar altında toplamaktadır. İlk olarak, model olma ilkesine vurgu yapılarak çocukların, yetişkinlerin olumlu davranışlarını gözlemleyerek içselleştirdikleri belirtilmektedir. İkinci olarak, yüksek beklentiler çocuklar için motive edici bir unsur olarak tanımlanmakta; ebeveynlerin beklentilerinin çocuklarda gurur ve mutluluk duygusu oluşturduğu ifade edilmektedir. Üçüncü olarak, akla uygun kuralların varlığına dikkat çekilmektedir. Çocukların yaşamda karşılaşacakları sınırları tanıyabilmeleri ve bu sınırlarla nasıl başa çıkacaklarını öğrenebilmesi için kuralların açık ve tutarlı biçimde sunulması gerektiği vurgulanmaktadır. Dördüncü olarak, görgü kuralları olarak adlandırılan sosyal davranış normlarının öğretimi üzerinde durulmakta; çocukların bu kuralları öğrenme sürecinin oldukça karmaşık olduğu ve yalnızca aile içinde kazandırılmasının yetersiz kalabileceği belirtilmektedir. Beşinci olarak, ortak değerlere yönelik uygulamaların günlük yaşamın bir parçası hâline getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Çocuklarla doğru ve yanlış üzerine yapılacak konuşmaların, doğrudan nasihat verme biçiminde değil; değerlerin toplumsal yaşamda nasıl işlediğini ve neden önemli olduğunu açıklamaya yönelik diyaloglar aracılığıyla yürütülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda hem aile içinde hem de okul ortamında uygulanabilecek bu tür pedagojik yaklaşımlar, evrensel değerlerin çocuklara küçük yaşlardan itibaren kazandırılması sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Evrensel değerlerin gelecek nesillere aktarımı, çocukların bu değerlerle erken yaşlarda karşılaşması ve bu değerleri yapılandırılmış eğitim süreçleri aracılığıyla içselleştirmesiyle mümkündür. Küreselleşen dünyada, toplumsal barışın, adaletin ve uyumlu bir ortak yaşamın sürdürülebilirliği; kültürlerarası anlayışı destekleyen saygı, hoşgörü, dürüstlük, sorumluluk ve iş birliği gibi temel insani değerlerin erken çocukluk döneminden itibaren bireylere kazandırılmasına bağlıdır. Bu değerler, çocukların farklı kültürel geçmişe sahip bireylerle empati temelli ve yapıcı ilişkiler kurmalarını kolaylaştırırken, aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve sosyal farkındalık gibi üst düzey bilişsel ve sosyal becerilerin gelişimini desteklemektedir. Dürüstlük, adalet, empati ve sorumluluk gibi etik temelli değerler, bireyin doğru-yanlış ayrımını yapabilmesine olanak sağlayarak etik muhakeme becerilerinin gelişimine katkı sunmaktadır (Lickona, 1991). Bu süreç, çocukların vicdani kararlar alabilen, ahlaki yönü gelişmiş bireyler olarak topluma katılımını kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda değerlerin içselleştirilmesi, çocuklarda aidiyet duygusunu pekiştirerek onları toplumsal yaşamın etkin ve bilinçli bir öznesi hâline getirmektedir. Saygı, adalet ve hoşgörü gibi ilkeler, demokratik ve kapsayıcı bir toplumsal yapının temel taşlarını oluşturmaktadır. Bu nedenle evrensel değerlere dayalı bir eğitim anlayışı, çocuklarda demokratik vatandaşlık bilincinin gelişmesinde belirleyici olabilmektedir (UNESCO, 2015).

Bununla birlikte, çocuklara farklı kültür ve kimliklere karşı anlayış ve saygı geliştirme fırsatı sunan bu değer temelli yaklaşım, çok kültürlü toplumlarda hoşgörü kültürünün yerleşmesine ve barış içinde bir arada yaşama kültürünün güçlenmesine hizmet etmektedir

(Banks, 2006). Nitekim bu tür değerlerle yetişen bireyler, toplumsal olaylara ve bireysel durumlara karşı daha duyarlı, düşünsel temelli tepkiler veren ve etik sorumluluk bilinciyle hareket eden kişiler hâline gelmektedir (Noddings, 2002). Ayrıca paylaşma, yardımlaşma ve iş birliği gibi değerler, çocukların akran ilişkilerinde daha olumlu etkileşimler kurmalarını sağlamakta; üstelik akran zorbalığı gibi olumsuz sosyal durumlara karşı da direnç geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Elias vd., 1997).

Evrensel değerler aynı zamanda çocukların küresel sorunlara karşı farkındalık geliştirmelerinde de etkili olmaktadır. Barış, insan hakları ve çevresel duyarlılık gibi sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle örtüşen evrensel değerlerin erken çocukluk döneminden itibaren kazandırılması, yaşanabilir bir dünya için sorumluluk bilinci oluşturmaktadır (United Nations, 2015). Çocukların eşitsizlik, çevresel sürdürülebilirlik ve insan hakları gibi temel küresel meselelere duyarlılık geliştirmeleri de bu değerler aracılığıyla mümkün olmaktadır (UN Press Release, 2003). Sonuç olarak, evrensel değerlerin erken yaşlarda kazandırılması, çocukları önyargı, dışlayıcılık ve etik dışı davranışlar gibi toplumsal risklere karşı daha dirençli bireyler hâline getirerek onların farklılıklarla bir arada yaşayabilme becerilerini kazanmalarına olanak tanımakta ve dürüstlük, empati ve nezaket gibi sorumlu vatandaşlıkla ilişkili temel nitelikleri içselleştirmelerini desteklemektedir (Döring & Knafo-Noam, 2019; The Center for Parenting Education, 2025).

Erken çocukluk dönemi (0-8 yaş arası), doğumdan sonraki yıllarda öğrenme ve gelişimin en hızlı gerçekleştiği evre olarak kabul edilmektedir (Karoğlu & Ünüvar, 2017). Bu dönemde öğrenme, ağırlıklı olarak gözlem ve taklit yoluyla gerçekleştiğinden hem ebeveynlerin hem de eğitim kurumlarının çocuklara güçlü rol modeller sunması ve gelişimlerini destekleyecek zengin, uyarıcı öğrenme ortamları sağlaması büyük bir sorumluluk alanı oluşturur (Sapsağlam, 2016). Zira okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarını resimli öykü kitaplarıyla donatmaları, çocuklara hem bilişsel hem de duyuşsal açıdan destekleyici bir öğrenme atmosferi sunma açısından önemli bir katkıdır.

Resimli öykü kitaplarının, çocuklara değer aktarımı açısından önemli bir araç olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Gerçekten de Uyanık Balat (2007), edebi metinlerin eğitsel işlevine dikkat çekerek çocuklara okunan hikâye ve şiirlerin, onların yeni değerler geliştirmesine katkı sunduğunu belirtmektedir. Öte yandan, öğretmenlerin değerler eğitimine ve resimli öykü kitaplarına yönelik olumlu tutumu, bu materyallerin öğrenme ortamlarında yaygın biçimde kullanılmasına katkı sağlamaktadır (Yaşar Sağlık & Erbağcı, 2025). Bu bağlamda, resimli öykü kitapları değer eğitimi sürecine katkı sunan temel araçlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Kuşkusuz, çocuklar evrensel değerlerle en yoğun biçimde erken yaşlarda tanışmaktadır. Bu bağlamda resimli öykü kitapları, toplumsal normları ve kültürel yapıları yansıtan değerlerin çocuklara kazandırılmasında etkili bir araç niteliği taşımaktadır. Ancak, bu kitaplarda hangi evrensel değerlerin daha çok yer aldığı ve hangilerinin yeterince temsil edilmediği sorusu, henüz yeterince araştırılmamıştır. Bu nedenle, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF iş birliğiyle yürütülen Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Projesi kapsamında okul öncesi eğitim kurumlarına dağıtılan 36 resimli öykü kitabında yer alan evrensel değerlerin tespit edilmesi bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, araştırma bulgularına dayalı olarak öğretmenler, ebeveynler, yazarlar ve yayınevlerine yönelik kitap seçimi ve içerik geliştirmeye ilişkin yönlendirici öneriler sunmak da araştırmanın öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.

Yöntem

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen, Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF'in teknik desteğiyle yürütülen "Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Projesi" kapsamında okul öncesi eğitimde kullanılmak üzere okul öncesi eğitim kurumlarına dağıtılan 36 resimli öykü kitabında yer alan evrensel değerleri incelemektir.

Araştırmanın modeli

Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden biri olan doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, yazılı, görsel veya dijital belgelerin sistematik biçimde incelenerek belirli bir konuya ilişkin anlamlı sonuçlar elde etmeyi amaçlayan bir nitel veri toplama ve çözümleme tekniğidir. Bu yöntem; kitaplar, raporlar, resmi belgeler, öğretim materyalleri, gazete yazıları, elektronik kaynaklar gibi yazılı belgelerin yanı sıra, video kayıtları, fotoğraflar ve diğer görsel içeriklerin de analitik değerlendirmesine olanak tanımaktadır (Kıral, 2020; Yıldırım & Şimşek, 2016).

Doküman analizi, yalnızca mevcut verilerin betimlenmesiyle sınırlı kalmayıp, bu belgelerde yer alan bilgilerin içerdiği temaları, kalıpları ve anlam yapılarını açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle, özellikle tarihsel, pedagojik ya da içerik temelli araştırmalarda derinlemesine anlayış geliştirmek için etkili bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bu araştırmada söz konusu teknik, belirlenen resimli öykü kitaplarının içeriklerinde yer alan evrensel değerleri incelemek amacıyla kullanılmıştır.

Araştırmada incelenen dokümanlar

Bu araştırma kapsamında incelenen dokümanlar, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından finanse edilen ve Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF iş birliğinde yürütülen "Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Projesi" doğrultusunda okul öncesi eğitim kurumlarına dağıtılan 36 resimli öykü kitabından oluşmaktadır. Söz konusu kitapların adları şunlardır: Çilek Toplayan Robot, Bahar Geldi, Yolculuk Oyunu, Dostluk Yuvası, Uzay Gözlükçüsü, Sincap Simsim'in Telaşlı Günü, Küçük Denizciler Balina Avcılarının Peşinde, Karıncayiyen Hazine Arıyor, Davulcu Olmak İsteyen Elma Kurdu, Kardeşim, Üç Renkli Topaç, Bütün Tavşanlar Havuç Sever, Güzel Bir Gün, Fil Gezgin, Şakacı Sincap, Müzedeki Kahvaltı, Can Arkadaşım, Ateşten Kaçan Ejderha, Aynadaki Kedi, Peynirden Heykeller, Masmavi Bir Gülücük, Pencereye Konan Saat, Korudaki Yabancı, Harika Bir Fikir, Kuyruğum Kayboldu, Kış Geliyor!, Neşeli Ayak İzleri, Bizim Orman ile Komşu Orman, Sümüklü Böcek Evini Arıyor, Küçük Gergedan HOP, Uçan Kunduralar, Yıldız Benekli Kelebekle Karşılaşma, Yürümek İsteyen Ağaç, Tuli'nin Oyuncağı, Pamuk Kedi Söyle Bakalım ve Sefer Dede. Ancak, araştırmada incelenen kitapların tümünde yazar adı ve yayınevi bilgilerine yer verilmemiştir. Bu durum, söz konusu eserlerin akademik kataloglama açısından eksik meta verilerle dolaşıma girdiğini ve kaynak niteliği bakımından sınırlılıklar taşıdığını göstermektedir. Bu tür temel bibliyografik bilgilerin eksikliği, kitapların içeriksel güvenilirliği kadar, içinde barındırdığı

değerlerin niteliğini de belirsiz hâle getirmekte; dolayısıyla bu kitaplarda hangi evrensel değerlerin yer aldığı sorusu, araştırılması gereken önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bu kitapların araştırmaya alınmasında, Millî Eğitim Bakanlığı ile UNICEF'in teknik desteğiyle yürütülen "Erken Çocukluk Eğitiminde Kalite ve Erişimin Arttırılması Projesi" kapsamında hazırlanması, söz konusu projenin 20 ilde gerçekleştirilmesi (Adana, Ankara, Antalya, Aydın, Bitlis, Bursa, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Konya, Manisa, Mardin, Samsun, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon ve Van) ve araştırmada incelenen kitapların projeye dahil edilen illerde görev yapan pek çok okul öncesi öğretmenine ulaştırılması etkili olmuştur.

Veri toplama aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen "Evrensel Değerler İnceleme Formu" kullanılmıştır. Söz konusu form, Millî Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği kök değerler ile UNESCO'nun tanımladığı yaşayan değerler çerçevesinde ve ilgili literatür taranarak yapılandırılmıştır. Formda yer verilen toplam 15 evrensel değer şu şekildedir: Sevgi, saygı, adalet, duyarlılık, barış, sorumluluk, dayanışma, bilimsellik, insan hak ve özgürlükleri, tasarruf, özgürlük, eşitlik, hoşgörü, tevazu ve çalışkanlık. Formun kapsam geçerliği, çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi alanlarında uzman üç akademisyenin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiş ve gerekli düzenlemeler yapılarak formun son hâli oluşturulmuştur.

Verilerin değerlendirilmesi ve analizi

Verilerin değerlendirilmesinde nitel araştırma desenine uygun olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli temalar ya da kategoriler etrafında verinin sistematik biçimde çözümlenmesini ve anlamlı desenlerin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir tekniktir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu bağlamda, her bir resimli kitabın metinsel içeriği tek tek okunmuş; belirlenen 15 evrensel değer açısından hangi ifadelere, olaylara ya da karakter özelliklerine yer verildiği dikkatlice inceleme formuna işaretlenmiştir.
İşaretleme süreci araştırmacılar tarafından bağımsız biçimde gerçekleştirilmiş; daha sonra karşılaştırmalı olarak değerlendirilen bulgular üzerinde görüş birliği sağlanarak ortak kararlar doğrultusunda analiz tamamlanmıştır. İşaretlemelerin temalara yerleştirilmesinde a priori (önceden belirlenmiş) kategoriler olan 15 değer temel alınmış, ancak metinlerde yer alan örtük değer örneklerine de dikkat edilmiştir. Bu yöntemle, kitaplarda yer alan değerlerin yalnızca açık biçimde değil, bağlam içinde dolaylı olarak nasıl temsil edildiği de göz önünde bulundurulmuştur. İçerik analizinin bu biçimde uygulanması, araştırmanın hem güvenirliğini hem de betimsel derinliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Bulgular

Bu araştırma kapsamında incelenen resimli öykü kitaplarında yer alan evrensel değerlere ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir.
Tablo 1. Araştırmaya Alınan Resimli Öykü Kitaplarında Yer Verilen Evrensel Değerlerin Sayısı (n=36)

Kitap Adı	Evrensel Değerler														
	Sevgi	Saygı	Adalet	Duyarlılık	Barış	Sorumluluk	Dayanışma	Bilimsellik	İnsan Hak ve Özgürlükleri	Tasarruf	Özgürlük	Eşitli ı	Hoşgörü	Tevazu	Çalışkanlık
Çilek Toplayan Robot	x	x	x	2x		x	2x	3x	x			x	x	x	3x
Bahar Geldi	4x						x								x
Yolculuk Oyunu	2x						3x						x		x
Dostluk Yuvası	3x	x		x		x				x					x
Uzay Gözlükçüsü				2x			x	3x							3x
Sincap Simsim'in Telaşlı Günü	2x					x	2x				x				3x
Küçük Denizciler Balina Avcılarının Peşinde	x			2x		x	4x	x	x						x
Karıncayiyen Hazine Arıyor	x						4x								4x
Davulcu Olmak İsteyen Elma Kurdu	x						x				x				x
Kardeşim	2x														
Üç Renkli Topaç	x					x									
Bütün Tavşanlar Havuç Sever											2x	x	x		x

Güzel Bir Gün	2x						3x						x		
Fil Gezgin	x						3x								
Şakacı Sincap	x					x	x								
Müzedeki Kahvaltı						x		3x							
Can Arkadaşım	2x														
Ateşten Kaçan Ejderha	x			2x											
Aynadaki Kedi	x														
Peynirden Heykeller	x														2x
Masmavi Bir Gülücük						x					x				
Pencereye Konan Saat	x					x	2x								
Korudaki Yabancı		x											x		
Harika Bir Fikir							4x								x
Kuyruğum Kayboldu	x					2x	x								
Kış Geliyor	x		x	2x			2x	x	x	x					2x
Neşeli Ayak İzleri							x	x							
Bizim Orman	x	x		x		x	2x			2x					
Sümüklü Böcek Evini Arıyor															2x
Küçük Gergedan HOP	x		x				x								
Uçan Kunduralar				x											
Yıldız Benekli Kelebekle Karşılaşma							x								
Yürümek İsteyen Ağaç	x						x				x				
Tuli'nin Oyuncağı	x						2x			x					x
Pamuk Kedi Söyle Bakalım	2x							x							
Sefer Dede	3x	x		x			x								
Toplam	39	5	3	14	0	12	43	13	3	5	6	2	5	1	27

Öne Çıkan Evrensel Değerler

Araştırma kapsamında incelenen resimli öykü kitaplarında en sık karşılaşılan üç evrensel değer sırasıyla dayanışma/yardımlaşma (43 kez), sevgi (39 kez) ve çalışkanlık (27 kez) olmuştur. Bu bulgu, kitapların büyük ölçüde toplumsal bağlılık, duygusal yakınlık ve emek temelli davranışları teşvik eden bir değerler sistemi etrafında kurgulandığını göstermektedir.

Araştırma kapsamında incelenen kitaplarda yer verilen evrensel değerlere ilişkin örnekler, nitel veri analizinin bulgularını ortaya koymaktadır. En sık rastlanan değer olan dayanışma/yardımlaşma, toplamda 43 kez işlenmiş ve bu yönüyle öne çıkan evrensel değer olmuştur. Bu değere ilişkin bazı örnek ifadeler şu şekildedir:

"Kara çöp diye atılanları bir bir ayıkladı, koştura koştura yine sokağa taşıdı." (s.6) – Dostluk Yuvası

"Uzay gözlükçüsü Cüce Yıldız'a yardıma gitti." (s.8) – Uzay Gözlükçüsü

"Hemen başladık şarkıya, devasa mürekkepbalıklarını çağırmak için yardıma." (s.12) – Küçük Denizciler Balina Avcılarının Peşinde

İkinci sırada yer alan sevgi değeri, 26 farklı kitapta toplam 39 kez temsil edilmiştir. Bu bağlamda, çocuklar arası duygusal bağlara, kardeşlik ilişkilerine ve aidiyet duygusuna gönderme yapan örnekler şöyledir:

"Bonbon çok sevinçliydi, kardeşi büyümüştü. Artık hep birlikte oynayacaklardı." (s.16) – Kardeşim

"Seni gülümserken görünce mutlu oldum." (s.18) – Güzel Bir Gün

"Gezgin, sürüsüne kavuştuğu için çok mutluydu." (s.16) – Fil Gezgin

Üçüncü en sık rastlanan evrensel değer olan çalışkanlık, 15 kitapta 27 kez işlenmiştir. Bu değer, üretkenlik, azim ve emek üzerinden temsiliyet kazanmış; örnekler aşağıda verilmiştir:

"Benim annem ağaç oyar, taş yontar, heykeller yapar." (s.1) – Peynirden Heykeller
"Çalışarak yapılıyor belki bir yuva." (s.6) – Sümüklü Böcek Evini Arıyor
"Nasıl da hızlı vuruyordu gagasını. Deldiği kabuğun altında buluyordu gıdasını." (s.12) – Bahar Geldi

Orta Düzeyde Temsil Edilen Evrensel Değerler

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, duyarlılık, sorumluluk ve bilimsellik gibi bazı evrensel değerlerin kitaplarda yer aldığını, ancak sıklık açısından öne çıkmadığını göstermektedir. Duyarlılık değerine 14 kez, bilimselliğe 13 kez ve sorumluluğa 12 kez yer verilmiş; bu değerler çoğunlukla dolaylı anlatımlarla kitaplara yansıtılmıştır. Bununla birlikte, saygı, tasarruf, özgürlük ve hoşgörü gibi sosyal ve duyuşsal yönü güçlü değerlere ise daha sınırlı ölçüde yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu değerlerin her biri yalnızca beş ya da daha az sayıda kitapta, düşük frekanslarla temsil edilmiştir. Bu durum, çocuklara kazandırılmak istenen değerler arasında belirli temaların daha fazla ön plana çıktığını, diğerlerinin ise görece geri planda kaldığını ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen resimli öykü kitaplarında yer verilen evrensel değerlere ilişkin örnek ifadeler, nitel veri analizinin önemli birer bulgusu olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, duyarlılık, bilimsellik, sorumluluk, tasarruf, özgürlük, hoşgörü ve saygı gibi farklı değerlerin metinler aracılığıyla çocuklara nasıl aktarıldığına dair örnekler aşağıda sunulmuştur.

Duyarlılık değeri, doğaya ve diğer canlılara karşı sorumluluk bilinci ve empati üzerinden yapılandırılmıştır. Örneğin Ateşten Kaçan Ejderha adlı kitapta yer alan "Ağaçlar yanarsa, kuşlar nereye yuva yapar? Peki ya çayırlar tutuşur, gölün suyu kurursa… O zaman dostlarım ne yer, ne içer?" ifadesi (s.2), çevreye duyarlılığı ön plana çıkarırken; Kış Geliyor! adlı kitapta geçen "Candan teyzeyle Tomtom amca yaban hayatı koruma parkında çalışıyorlardı." (s.19) cümlesi ise doğa koruma temasını desteklemektedir.

Bilimsellik değerine ilişkin ifadeler, merak duygusu ve araştırma davranışı ekseninde şekillenmiştir. Müzedeki Kahvaltı kitabında "Dinozorların kimi etoburdur, kimi otobur, kimi de hepobur." (s.4) cümlesi çocuklara bilgi aktarımı yaparken; Çilek Toplayan Robot kitabında geçen "Daha yumuşak tutabilmesi için, ayarları değişir mi araştırdılar." (s.6) ifadesi bilimsel düşünme becerilerini teşvik etmektedir.

Sorumluluk değeri, çocukların zaman yönetimi ve görev bilinci geliştirmelerine yönelik örneklerle temsil edilmiştir. Sincap Simsim'in Telaşlı Günü adlı kitapta "Hadi hazırlan, çok zamanımız yok!" (s.4) ifadesi yer alırken; Masmavi Bir Gülücük kitabında geçen "Etkinlik saati!" diye seslenince öğretmenleri, çocuklar oynamayı bırakıp koşup geldiler." (s.2) cümlesi, grup kurallarına uymayı vurgulamaktadır.

Tasarruf değeri, kaynakların bilinçli kullanımına ilişkin tutumları pekiştirmektedir. Bizim Orman ile Komşu Orman kitabındaki "Ama bu arada bir damla su bile ziyan etmemişler." (s.4) ifadesi, çocuklara çevresel farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır.

Özgürlük değeri ise bireysel ifade ve hareket alanına vurgu yapmaktadır. Yürümek İsteyen Ağaç adlı kitapta geçen "Hayvan arkadaşlarım gibi ben de başka yerlere gitmek, yeni yerler görmek istiyorum." (s.1) cümlesi, çocuğun kendi kararlarını alma arzusunu yansıtmaktadır.

Hoşgörü değeri, farklılıklara saygı ve kabullenme davranışlarıyla ilişkilendirilmiştir. Güzel Bir Gün kitabındaki "Hoş geldiniz, deyip anlattıklarını dinlemeliymişiz." (s.8) ifadesi bu değeri somutlaştırmaktadır.

Son olarak, saygı değeri Bizim Orman ile Komşu Orman adlı kitapta "Konuklara kapımız açık, ama haber verip de gelseydiniz keşke!" (s.14) cümlesiyle ifade edilmiş; sosyal iletişimde görgü kurallarına dikkat çekilmiştir.

Nispeten Az Temsil Edilen Evrensel Değerler

Araştırma bulguları, bazı evrensel değerlerin resimli öykü kitaplarında oldukça sınırlı düzeyde temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle bireysel haklar, eşitlik ve barış gibi küresel ölçekte öneme sahip değerlerin düşük düzeyde yer alması dikkat çekicidir. Adalet değerine yalnızca üç kitapta ve toplamda üç kez yer verilmiştir. İnsan hak ve özgürlükleri değeri de benzer biçimde yalnızca üç kitapta üç kez işlenmiştir. Tevazu değerine ise yalnızca bir kitapta ve bir kez değinilmiştir. Eşitlik, iki kitapta iki kez temsil edilmiş; barış değerine ise incelenen hiçbir kitapta rastlanmamıştır. Bu durum, erken çocukluk döneminde sunulan yayınların içeriklerinde bazı evrensel değerlerin yeterince vurgulanmadığını göstermekte; özellikle sosyal adalet, insan onuru ve barış kültürü gibi evrensel temaların daha görünür kılınması gerektiğine işaret etmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen resimli öykü kitaplarında adalet, insan hak ve özgürlükleri ile eşitlik gibi temel evrensel değerlere yer verilen örnekler, çocuklara toplumsal yaşamın etik temellerini kavratmaya yönelik önemli mesajlar içermektedir.

Adalet değeri, Küçük Gergedan HOP adlı kitapta "Gergedanlar, Zürafalar ayrı takımlar yapmaktan vazgeçseniz. Karışık takımlar yapsanız mesela, nasıl olur acaba?" (s.12) cümlesiyle temsil edilmiştir. Bu ifade, çocuklara eşit koşullarda katılım ve kapsayıcılık ilkelerini oyun yoluyla aktarmakta; ayrımcılık karşıtı bir tutumu özendirmektedir.

İnsan hak ve özgürlükleri değerine ilişkin bir örnek, Küçük Denizciler Balina Avcılarının Peşinde adlı kitapta yer alan "Yaşamak her canlının hakkı değil mi?" (s.4) ifadesinde görülmektedir. Bu cümle, yaşam hakkının evrenselliğine ve tüm canlıların var olma hakkına saygı gösterilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Eşitlik değeri ise Bütün Tavşanlar Havuç Sever adlı kitapta "Tavşan tavşandır ve bütün tavşanlar havuç sever!" (s.14) ifadesiyle sembolize edilmiştir. Bu örnek, türler ya da bireyler arasında ayrım yapmaksızın herkese eşit yaklaşma fikrini basit ve çocuklara uygun bir anlatımla yansıtmaktadır.

Bu örnekler, söz konusu evrensel değerlerin resimli öykü kitaplarında nasıl temsil edildiğini somut biçimde ortaya koymakta; aynı zamanda çocukların etik ve sosyal farkındalıklarını geliştirme açısından önemli bir işlev üstlenmektedir.

Tablo 2. Araştırmaya Alınan Resimli Öykü Kitaplarında Yer Verilen Evrensel Değerlerin ve Kitapların Sayısı (n=36)

Evrensel değerler	Evrensel değerin yer verildiği kitap sayısı	Evrensel değere kaç kez yer verildiği

Sevgi	**26**	**39**
Saygı	5	5
Adalet	3	3
Duyarlılık	9	14
Barış	-	-
Sorumluluk	11	12
Dayanışma/Yardımlaşma	**22**	**43**
Bilimsellik	7	13
İnsan hak ve özgürlükleri	3	3
Tasarruf	4	5
Özgürlük	5	6
Eşitlik	2	2
Hoşgörü	5	5
Tevazu	1	1
Çalışkanlık	**15**	**27**

Tablo 2'de, araştırma kapsamında incelenen 36 resimli öykü kitabında yer alan evrensel değerlerin frekans dağılımı ve kitapların sayısı yer almaktadır. Verilere göre, kitaplarda en sık karşılaşılan üç evrensel değer dayanışma/yardımlaşma, sevgi ve çalışkanlık olmuştur. Özellikle sevgi değerinin 26 kitapta toplam 39 kez; dayanışma/yardımlaşma değerinin 22 kitapta 43 kez; çalışkanlık değerinin ise 15 kitapta toplam 27 kez yer aldığı tespit edilmiştir. Bu yoğunluk, söz konusu değerlerin erken çocukluk dönemine yönelik anlatılarda öne çıkarıldığını ve özellikle toplumsal bağlılık, duygusal yakınlık ve emek temelli değerleri çocuklara aktarımında öncelikli olarak benimsendiğini ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, duyarlılık (9 kitapta/14 kez), sorumluluk (11 kitapta/12 kez) ve bilimsellik (7 kitapta/13 kez) gibi değerler görece daha az kitapta yer almakla birlikte yine de belirgin biçimde temsil edilmiştir. Saygı, tasarruf, özgürlük ve hoşgörü gibi değerler ise her biri bört-beş kitapta ve beşer-altışar kez yer alarak düşük frekansta temsil edilmiştir.

Öte yandan, bazı değerlerin kitaplarda oldukça sınırlı yer bulduğu görülmektedir. Adalet ve insan hak ve özgürlükleri yalnızca üç kitapta üçer kez işlenmiştir. Eşitlik iki kitapta iki kez, tevazu ise yalnızca bir kitapta bir kez yer almıştır. Barış değeri ise incelenen hiçbir kitapta temsil edilmemiştir. Bu durum, küresel düzeyde önem taşıyan bazı değerlerin çocuk edebiyatı ürünlerinde yeterince yer bulmadığına işaret etmektedir.

Bu bulgular, resimli öykü kitaplarının evrensel değerleri aktarma yetkinliğini ortaya koyarken; bazı değerlerin ön planda tutulduğunu, bazılarının ise ihmal edildiğini göstermektedir. Özellikle barış, eşitlik ve insan hakları gibi değerlere yönelik içerik eksikliği, bu alanda daha bilinçli ve kapsayıcı içerik geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tartışma

Araştırmanın bulgularına yönelik tartışma aşağıda sunulmaktadır.

Öne Çıkan Evrensel Değerler

Resimli öykü kitapları, özellikle okul öncesi dönemde çocukların değerler eğitimi açısından önemli bir işleve sahiptir. Küçük yaşlardan itibaren çocuklara kazandırılması hedeflenen temel değerler, bu kitaplar aracılığıyla etkili ve kalıcı bir biçimde aktarılabilmektedir (Keklik & Kuru, 2016). Dürüstlük, adalet, empati, hoşgörü, yardımlaşma, saygı ve sevgi gibi evrensel değerlerin çocuklara erken yaşlarda kazandırılması, onların toplumsal yaşama sağlıklı biçimde katılmalarını ve farklılıklarla uyum içinde yaşamalarını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda, resimli çocuk kitaplarında söz konusu değerlere kahramanların davranışları, karşılaştıkları çatışmalar ve çözüm yolları üzerinden yer verilmesi, çocukların bu değerlere yönelik farkındalık geliştirmelerini ve zamanla içselleştirmelerini mümkün kılmaktadır (Karatay, 2011). Bu kitaplar, içerdiği değerler aracılığıyla çocukların kimliklerini ve kültürel aidiyetlerini korurken farklı inançlara ve kültürlere yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerine imkân tanımaktadır (Erhan, 2020). Dolayısıyla resimli çocuk kitapları hem bireyin değer dünyasını zenginleştiren hem de çokkültürlü toplumlarda bir arada yaşama kültürünü destekleyen güçlü pedagojik araçlar olarak işlev görmektedir.

Bu kuramsal çerçeveye karşın, uygulamaya yönelik yapılan içerik analizleri, resimli çocuk kitaplarında yer alan evrensel değerlerin temsiline ilişkin bazı dengesizliklerin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim araştırmaya dâhil edilen 36 adet resimli öykü kitabı, 15 evrensel değer açısından incelenmiş ve toplamda 180 kez evrensel değerlere doğrudan ya da örtük biçimde yer verildiği belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre kitaplarda öne çıkan ilk üç değer; dayanışma (43), sevgi (39) ve çalışkanlık (27) olarak sıralanmıştır.

Çocuk kitaplarına ilişkin yapılan araştırmalar, sevgi ve dostluk gibi bireyler arası ilişkilere dayalı değerlerin yoğun biçimde işlendiğini, buna karşılık barış, adalet, eşitlik ve hoşgörü gibi toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip değerlerin görece geri planda kaldığını göstermektedir (Abacı & İnce Samur, 2024; Akyol, 2012; Batur & Yücel, 2012; Dirican & Dağlıoğlu, 2014; Güven, 2014; Kazancı Gül, 2018; Kumbasar, 2011; Oran, 2015; Şimşek & Sel, 2024; Temiz, 2024; Özbay & Karakuş, 2016). Bu bulgu, mevcut araştırmanın sonuçlarıyla da örtüşmekte; özellikle barış, adalet ve insan hakları değerlerinin sınırlı biçimde temsil edilmesi, evrensel değerlerin aktarımında önemli bir boşluğa işaret etmektedir. Bununla birlikte, bireyler arası değerlere yapılan yoğun vurgunun, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarıyla doğrudan ilişkili olduğu da söylenebilir. Nitekim Erikson'un

(1963) Psikososyal Gelişim Kuramı, okul öncesi dönemi kapsayan girişimciliğe karşı suçluluk (3–6 yaş) ve ilkokul dönemine denk gelen çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu (6–12 yaş) evrelerinde sevgi, yardımlaşma, dayanışma ve çalışkanlık gibi değerlerin çocuklara kazandırılmasının özel bir önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu evrelerde çocuk, bireysel girişimlerini ortaya koyarken aynı zamanda başkalarıyla iş birliği yapmayı öğrenir; dahası desteklendiğinde sevgi ve güven temelinde ilişkiler kurar, sorumluluk üstlenir ve üretkenlik değerini içselleştirir. Ancak çocukların sınırlı soyut düşünme kapasiteleri nedeniyle bu değerlerin doğrudan aktarımı güç olabilmektedir. Dolayısıyla resimli öykü kitapları, Erikson'un kuramında öngörülen gelişimsel görevlerin desteklenmesinde kritik bir araç işlevi görebilir; görsel ve sözel unsurları bir araya getirerek çocukların söz konusu değerleri anlamalarını, içselleştirmelerini ve günlük yaşamlarına aktarmalarını kolaylaştırabilir.

Orta Düzeyde Temsil Edilen Değerler

Araştırmada elde edilen bulgulara göre duyarlılık (14), bilimsellik (13), sorumluluk (12), saygı (5), özgürlük (6), tasarruf (5) ve hoşgörü (5) değerleri orta düzeyde temsil edilen değerler arasında yer almıştır. Ancak literatürde yer alan bazı araştırmalar, duyarlılık değerinin çocuk kitaplarında daha merkezi bir rol üstlendiğini göstermektedir. Zira duyarlılık, kendiliğinden veya rastlantısal biçimde gelişen bir değer olmaktan çok, bireyin çeşitli değerleri sistemli biçimde içselleştirmesiyle oluşan bir yetenektir. Bu yeteneğin gelişebilmesi için çocukların erken yaşlardan itibaren insan, doğa ve hayvan sevgisi; adalet, hoşgörü, kültürel farklılıklara saygı, insan hak ve özgürlükleri, bağımsızlık, barış, çalışkanlık, dürüstlük, doğruluk, sorumluluk, arkadaşlık ve dayanışma gibi temel insani ve evrensel değerlere yönelik bilgi ve farkındalık geliştirmesi gerekmektedir. Söz konusu değerlerin çocuklara kazandırılmasında öncelikli sorumluluk ebeveynlere düşse de eğitim ortamlarında uygulanan öğretim programları, ders kitaplarında yer alan bilgilendirici içerikler ve çocukların gelişim düzeyine uygun olarak hazırlanmış değer odaklı çocuk edebiyatı ürünleri de bu süreçte kritik bir rol oynamaktadır (Aslan, 2013). Bu doğrultuda, çocuklara erken yaşlardan itibaren duyarlılık değerinin kazandırılmasında edebi eserlerin rolüne ilişkin bulgular da söz konusu kuramsal yaklaşımı destekler niteliktedir. Nitekim, çocuk edebiyatında hangi değerlerin öne çıktığını inceleyen araştırmalar, kuramsal olarak önem atfedilen duyarlılık temasının, edebi yapının merkezinde yer aldığını ortaya koymaktadır. Örneğin, Aydın ve Öksüz'ün (2021) yürüttüğü çalışmada, yansız biçimde seçilen beş farklı yazar tarafından kaleme alınan toplam 22 çocuk kitabının büyük ölçüde "sevgi" ve "duyarlılık" değerleri etrafında yapılandığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Eflatun Cem Güney'in eserlerinin (Kutmaral & Kodan, 2023) ve Sevdalı Bulut adlı kitapta yer alan masalların (Alamdar & Süngü, 2017) duyarlık açısından zengin olduğu saptanmıştır.

Karakuş Tayşi (2019), Sevim Ak'ın eserlerinde 29 duyarlılık kodundan 28'inin yer aldığını belirleyerek, duyarlılık eğitimi açısından bu eserlerin güçlü bir potansiyel taşıdığı sonucuna ulaşmıştır. Evsen (2019) ise Mustafa Ruhi Şirin'in şiir ve masallarında 256 metni değerlendirerek eserlerin duyarlılık açısından örtük fakat zengin bir içeriğe sahip olduğunu vurgulamıştır. Tudem Edebiyat Ödülleri'nde birincilik kazanmış yedi çocuk romanının incelendiği bir diğer araştırmada da aile bireylerine, dile ve doğaya yönelik duyarlılığın sıklıkla işlendiği; bunun yanında, arkadaşlık, hayvan sevgisi, bilimsel merak, sağlıklı yaşam, yardımlaşma, ölüm, barış ve okuma kültürü gibi farklı konulara yönelik duyarlılığı artıran içeriklere yer verildiği saptanmıştır (Aras & Karagöz, 2022). Tüm bu araştırmalar birlikte değerlendirildiğinde, çocuk edebiyatı ürünlerinin duyarlılığın aktarımında önemli bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Söz konusu araştırmalar, çocuk kitaplarının, çocukların sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimlerine yönelik güçlü birer araç olarak değerlendirilebileceğini ve duyarlılık eğitiminin erken yaşlardan itibaren desteklenmesinde etkin şekilde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır.

Öte yandan bilimsellik değeri, çocuk kitaplarında dikkate değer bir şekilde yer almakta ve bu yönüyle çocuklara bilimsel düşünme, sorgulama ve üretkenlik gibi önemli kazanımlar sunma potansiyeli taşımaktadır. Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarında en çok bilimsellik değerine yer verildiği, bu değeri sırasıyla sağlıklı olmaya önem verme, sevgi, yardımseverlik, saygı, sorumluluk, dostluk, dürüstlük, vatanseverlik, öz denetim, kanaatkârlık, barış, adaletli olma, tutumlu olma değerlerinin izlediği saptanmıştır (Çelikten, 2019). Aydın ve Öksüz'ün (2021) yürüttüğü çalışmada özellikle Bilgin Adalı ve Gülten Dayıoğlu gibi yazarların eserlerinde bilimsellik değerine sıkça yer verildiği, çocukların bilimsel deneylerle ilgilendiği, gözlem yaparak öğrenmeye teşvik edildiği ve bilimsel süreçlere aktif olarak katıldığı sahnelerin metin örneklerinde işlendiği belirlenmiştir. 2021 yılında yürütülen bir başka araştırmada, TÜBİTAK tarafından yayımlanan ve altı yaş grubuna hitap eden popüler bilim kitapları, 10 temel değer açısından incelenmiş ve bu eserlerde en çok yer verilen değerlerin sorumluluk, sevgi, saygı ve dostluk olduğu belirlenmiş ve bilimsellik değerinin, bir alt değer olarak en fazla yer verilen içerik unsuru olduğu ortaya konmuştur Buna karşın, sabır ve adalet gibi değerlerin kitaplarda yeterince temsil edilmediği saptanmıştır (Orhan, 2021). Bu durum, özellikle popüler bilim türündeki çocuk kitaplarında, bilimsellik değerinin örtük ya da açık biçimde desteklendiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle birlikte, çocukların erken yaşlardan itibaren farklılıkları anlayan, kültürler arası duyarlılığa sahip bireyler olarak yetişmeleri giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası literatürde kültürler arası anlayışın küçük yaşlardan itibaren geliştirilebileceği; özellikle iyi yazılmış ve nitelikli resimli çocuk kitaplarının bu süreci destekleyici bir rol oynadığı belirtilmektedir. Örneğin Morgan (2009), çocuklara farklı kültürler, etnik kökenler ve yaşam biçimleriyle ilgili bakış açılarının kazandırılmasında resimli öykü kitaplarının etkili bir araç olduğunu vurgularken; Lenox (2000) ise farklı kültürleri konu edinen kitapların okul öncesi dönemdeki çocukların farklılıkları kabullenme ve hoşgörü düzeyini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, çocuk edebiyatında yer alan karakterlerin etnik, kültürel, dilsel ya da fiziksel çeşitliliği yansıtması; çocuklara bilişsel ve duyuşsal açıdan katkı sağlayarak hoşgörü değerinin gelişimini destekleyebilir.

Ancak mevcut bulgular, bu idealin çocuk kitaplarında yeterince karşılık bulmadığını göstermektedir. Örneğin, Keloğlan masallarının UNESCO değerleri bağlamında incelendiği bir çalışmada, özgürlük değerinin hiçbir masalda yer almadığı; hoşgörü değerinin ise yalnızca beş kez temsil edildiği saptanmıştır (Değirmenci & Karagül, 2024). Benzer şekilde, Aysel Gürmen'in eserlerinin analiz edildiği bir diğer araştırmada da hoşgörü değerinin hiçbir şekilde temsil edilmediği belirlenmiştir (Yardımcıel & Yılar, 2022). Ayrıca Dirican ve Dağlıoğlu'nun (2014) çalışmasında "farklılıkları kabul etme" şeklinde kavramsallaştırılan hoşgörü alt değerinin incelenen kitaplarda oldukça sınırlı biçimde yer aldığı tespit edilmiştir.

Bu bulgular, çocuk edebiyatında çok kültürlülüğe, etnik çeşitliliğe ve bireysel farklılıklara karşı duyarlılığı destekleyen hoşgörü temsillerinin niceliksel olarak yetersiz kaldığını göstermektedir. Oysa Türkiye gibi farklı etnik ve kültürel grupların bir arada yaşadığı toplumlarda, çocuğun bu çeşitliliği tanıyarak içselleştirmesi, gündelik yaşam pratiği olarak öğrenilmesi açısından oldukça önemli olabilir. Dolayısıyla çocuk kitaplarının içeriksel çeşitliliği artırılarak, farklılıklara hoşgörüyle yaklaşmayı modelleyen karakter ve olaylara daha çok yer verilmesi önerilmektedir.

Nispeten Az Temsil Edilen Evrensel Değerler

Araştırmanın bulguları, adalet (3), insan hak ve özgürlükleri (3), eşitlik (2), tevazu (1) ve barış (0) değerlerinin en az temsil edilen değerler olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, resimli öykü kitaplarında hak temelli değerlerin görünürlüğünün düşük olduğuna ve çocukların erken yaşta bu değerlere maruz kalma fırsatlarının sınırlı kaldığına işaret etmektedir. Özellikle barış değerine hiçbir kitapta yer verilmemesi, dikkat çekici bir bulgu olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin dağılımına ilişkin Öztürk ve Buldur'un (2022) çalışması ile yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünlerinde değer aktarımını inceleyen Karatay'ın (2007) yanı sıra Oğuz Namdar ve arkadaşlarının (2024) ve Sarıçam ve Yangil'in (2022) araştırma bulgularıyla da örtüşmektedir. Ayrıca Erhan'ın (2020) çalışmasında, barış eğitiminin temel bileşenlerinden biri olan kültürel farkındalığın, resimli çocuk kitaplarında hem anlatı hem de görsel düzeyde oldukça sınırlı biçimde temsil edildiği belirlenmiştir. Tüm bu bulgular, barış ve kültürel çeşitlilik gibi evrensel değerlerin hem çocuk edebiyatı hem de çocuklara yönelik medya içeriklerinde yeterince temsil edilmediğine işaret etmektedir. Barış değerinin çocuk edebiyatı ve medya içeriklerinde yeterince temsil edilmemesi, bu değerin kazandırılmasına yönelik küresel eğitim politikalarıyla örtüşmeyen bir durumdur. Nitekim uluslararası alanda yapılan çalışmalar, barış eğitiminin mümkün olan en erken yaşta başlatılmasının gerekliliğine dikkat çekmektedir.

İki binli yılların başlarında düzenlenen dört ayrı Dünya Erken Çocukluk Eğitimi Forumu'na (The World Forum on Early Care and Education) katılan uzmanlara yönelik gerçekleştirilen bir araştırmada, farklı gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerde barış eğitiminin başlangıç yaşı ve sorumluluğuna ilişkin çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Araştırma bulgularına göre, yüksek gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerde, barış eğitiminin doğumdan itibaren ya da en geç iki-üç yaş arasında başlatılması gerektiği; bu sürecin de öncelikli olarak aile tarafından yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Orta ve düşük gelişmişlik düzeyindeki ülkelerde ise barış eğitiminin erken çocukluk döneminde başlatılmasının ve yine aile temelli bir yaklaşımla sürdürülmesinin önemi dile getirilmiştir (Kamaraj & Aktan Kerem, 2006). Bu bulgular, barış eğitiminin kültürel, ekonomik ve gelişimsel bağlamlara duyarlı biçimde erken yaşlardan itibaren yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla erken çocukluk dönemi, barış değerinin temellerinin atılması açısından kritik bir gelişimsel evre olarak öne çıkmakta; mevcut bulgular, bu değerin bu yaş grubuna kazandırılmasına yönelik bilişsel ya da duygusal bir engel olmadığını göstermektedir. Haliyle barış gibi evrensel değerlerin bu tür kitaplarda temsil edilmesi son derece olağan ve pedagojik açıdan işlevseldir. Zira resimli kitaplar barışın, karakter ilişkileri ve olay örgüsü aracılığıyla çocukların içselleştirebileceği biçimde aktarılmasına olanak tanıyabilir. Bu yolla barış, evrensel ve kalıcı bir değer olarak çocuklara model teşkil edebilir; üstelik bu modellemenin etkisi araştırmalarla da doğrulanmaktadır. Okul öncesi dönemde verilen barış eğitiminin, ilerleyen yıllarda çocukların empati ve iş birliği becerilerini güçlendirdiği (Bekerman & Zembylas, 2012); aynı zamanda onların güvenli bir ortamda sevgi, paylaşma ve iş birliği duygularını pekiştirdiği de saptanmıştır (Seligman, 2011).

Öte yandan barış temalı hikâyeler, çocukların farklılıkları anlamasını ve şiddete başvurmadan çözüm üretmesini öğretirken, bu süreçte edinilen deneyimler onların sosyal becerilerini doğrudan geliştirmektedir. Nitekim Johnson ve Johnson (2005), barış eğitimi alan çocukların akran çatışmalarında daha yapıcı problem çözme stratejileri geliştirdiklerini bulmuştur. Ayrıca araştırmalar, çocuklara erken yaşta barış değerinin öğretilmesinin ileride şiddet eğilimlerini ve önyargıları azaltabileceğini göstermektedir (Salomon & Cairns, 2010). Şiddetin medya ve oyunlarda yoğun biçimde yer aldığı bir çağda, barış temasının çocuk kitaplarında işlenmesi, çocukların ruhsal ve sosyal gelişimi açısından koruyucu bir unsur olarak önem taşıyabilir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer sonuç ise tevazu değerinin yalnızca bir kez temsil edilmiş olmasıdır. Bu bulgu, önceki araştırmalarla da benzerlik göstermektedir. Örneğin, Cengiz ve Duran'ın (2017) çocuklar, ebeveynler ve öğretmenler tarafından seçilen öykü ve masal kitaplarına yönelik analizinde tevazu değerine üç kez yer verildiği belirlenmiştir. Benzer şekilde, Çam Türkan'ın (2023) Nazlı Eda Noyan'ın kitaplarını incelediği çalışmada da tevazu değerine yalnızca bir kez yer verildiği tespit edilmiştir. Kumbasar'ın (2011) Muzaffer İzgü'nün romanlarına yönelik içerik analizinde ise tevazu değerine ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Bu sonuçlar, tevazu gibi bazı değerlerin resimli öykü kitaplarında oldukça sınırlı düzeyde temsil edildiğini ve bu durumun farklı yazarlar ve eser grupları arasında da süreklilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Oysa çocuk kitaplarında daha fazla yer verilmesi gereken bu değer, çocukların sosyal ilişkilerini sağlıklı biçimde kurmaları, duygusal farkındalık geliştirmeleri ve olumlu bir benlik algısı inşa etmeleri açısından temel bir işlev üstlenebilir. Tevazunun gelişimsel bir süreç içerisinde biçimlendiği ve özellikle çocukluk döneminde yaşla birlikte bilişsel farkındalığın arttığı çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Örneğin Banerjee (2000), sekiz yaşın, çocukların tevazu kavrayışında bir dönüm noktası olduğunu; on yaş civarındaki çocukların ise tevazu sahibi olmayı sosyal kabulle ilişkilendirdiklerini ve bu ilişkiyi açıkça ifade edebildiklerini belirtmektedir. Watling ve Banerjee (2007) tarafından yürütülen bir diğer araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, tevazunun sosyal açıdan değer taşıyan bir sunum biçimi olarak kavranması sekiz yaş sonrasında belirginleşmektedir. Ayrıca yaş ilerledikçe çocukların tevazuya dair gerekçelerinde bir değişim gözlenmiş; küçük yaş grubundaki çocuklar daha çok "gerçeklik temelli" açıklamalar sunarken (örneğin "çünkü gerçekten iyiydi"), büyük yaş grubundaki çocuklar bu davranışı "sosyal değerlendirme" bağlamında gerekçelendirmiştir (örneğin "başkaları onun hakkında ne düşünür?"). Bu bağlamda, özellikle erkek çocuklar açısından tevazu, toplumsal cinsiyet rollerinin dayattığı güç, rekabet ve üstünlük beklentilerine karşı dengeleyici bir etik değer işlevi görebilir. Geleneksel erkeklik normlarının öz yeterlik, cesaret ve başarı odaklı tanımlandığı sosyal yapılarda, tevazu çocukların duygusal farkındalık geliştirmelerine, başkalarıyla eşitlikçi ilişkiler kurmalarına ve sağlıklı bir benlik inşa etmelerine katkı sunabilecek önemli bir değer olabilir. Gerçekten de Rowatt ve arkadaşlarının (2002) araştırması, tevazunun empati, iş birliği ve paylaşma gibi prososyal eğilimlerle ilişkili olduğunu ortaya koyarken; Kristjánsson (2013) ise tevazunun, çocuklara yalnızca kendini küçümsememeyi değil, aynı zamanda kendi değerini bilirken başkalarını da önemsemeyi öğreten kritik

bir erdem olduğunu vurgulamaktadır. Bu bulgular, resimli öykü kitaplarında tevazu değerine yer verilmesinin, çocukların sosyal becerilerinin gelişimini desteklemesinin yanı sıra, bireysel varoluşlarını başkalarını küçümsemeksizin sürdürebileceklerini öğretmesi bakımından da önemli olduğunu ortaya koyabilir.

Tevazunun çocukların sosyal gelişiminde üstlendiği bu işlev, adalet ve eşitlik gibi diğer evrensel değerlerin de çocuk edebiyatında ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, söz konusu değerlerin çocuk edebiyatındaki görünürlüğüne dair dikkat çekici bulgular sunmaktadır.

Çocuk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Yalvaç Ural'ın eserlerinin incelendiği araştırmada adalet ve eşitlik değerlerine yer verildiği belirlenmiştir (Otmar, 2017). Benzer şekilde Behiç Ak'ın eserlerinde bu değerlerin iki ayrı kitapta toplam dört kez işlendiği görülürken (Abacı & İnce Samur, 2024), Tülin Kozikoğlu'nun Leyla Fonten serisinde adalet ve eşitlik değerlerine hiç yer verilmediği tespit edilmiştir (Oğuz Namdar vd., 2024). Denizli ilinde dört anaokulunda bulunan 275 resimli çocuk kitabını kapsayan bir başka araştırma ise evrensellik kategorisi altında adalet ve eşitlik değerlerinin temsil edildiğini ortaya koymuştur (Körükçü vd., 2016). Nezihe Meriç'in eserlerinde adil olma değerine yalnızca bir kez doğrudan yer verildiği belirlenmiş (Çelikten, 2019), üç-altı yaş grubu için yazılan Türkçe resimli kitaplara ilişkin incelemede ise adalet değerinin işlendiği, ancak eşitlik değerinin yer bulmadığı görülmüştür (Dirican & Dağlıoğlu, 2014). Araştırmamızda elde edilen bir diğer dikkat çekici bulgu ise adalet ve eşitlik değerlerine ilişkindir; bu değerlerin dört farklı kitapta toplam beş kez temsil edildiği saptanmıştır. Tüm bu bulgular birlikte değerlendirildiğinde, resimli kitaplarda adalet değerinin görece daha sık işlendiği, buna karşılık eşitlik değerinin çoğu zaman göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, çocuk kitaplarında eşitlik temasına daha fazla yer verilmesinin, evrensel değerlerin bütüncül biçimde aktarımı açısından önemli bir gereklilik olduğunu göstermektedir.

Adalet ve eşitlik değerlerinin çocuklara aktarılması, bireysel gelişim ve toplumsal uyum açısından kritik bir öneme sahiptir. Piaget'nin (1932) ve Kohlberg'in (1981) ahlaki gelişim kuramları, adalet anlayışının bilişsel gelişimle paralel biçimde ilerlediğini göstermektedir. Bu bağlamda, erken yaşta adalet ve eşitlik değerlerinin kazandırılması, çocukların toplumsal yaşama sağlıklı biçimde katılmalarına temel oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmalar, adalet ve eşitlik temalarının çocuklarda empati, iş birliği, paylaşma, adil olma ve başkalarını koruma gibi prososyal davranışlarla güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Killen & Rutland, 2011). Öte yandan, bu değerlerin öğretilmesi çocukların farklılıklara karşı duyarlılık geliştirmelerini sağlayarak ayrımcılık ve önyargıların oluşumunu önlemede önemli bir işlev üstlenmektedir (Bigler & Liben, 2007). Adil ve eşitlikçi ortamlarda büyüyen çocukların ise kendilerini değerli hissetmeleri, özsaygılarının güçlenmesi ve sosyal ilişkilerinde daha güvenli bağlar kurmaları mümkün olmaktadır (Peterson & Seligman, 2004). UNESCO'nun (2015) raporları da adalet ve eşitlik değerlerinin, küresel vatandaşlık eğitiminin merkezinde yer aldığını ve barışçıl toplumların inşasında dönüştürücü bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Tüm bu bulgular, çocuk kitaplarında adalet ve eşitlik değerlerine yer verilmesinin toplumsal düzeyde önemli sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

Araştırmada ortaya çıkan bir başka önemli bulgu, kitaplarda nispeten az temsil edilen insan hak ve özgürlükleri değeridir. Bu değere yalnızca üç farklı kitapta toplam üç kez yer verildiği saptanmıştır. Bu bulgu, resimli kitaplarda hak ve özgürlüklerin temsiline ilişkin uluslararası literatürdeki araştırmalarla birlikte ele alındığında daha anlamlı bir çerçeve sunmaktadır. Nitekim Kucharczyk ve Hanna (2020), öğretmenlerin sınıf içinde kullandıkları resimli kitapların çocuklar için bir "ayna" işlevi görebileceğini, bu kitaplar aracılığıyla hem pedagojik gücün hem de çocukların ifade ve düşünce özgürlüğü haklarının dengelenmesiyle, çocukların eğitsel süreçlerde özne olarak konumlanabileceğini vurgulamaktadır. Benzer biçimde, Abraham ve Barksdale (2024) de çocukların erken yaşta demokrasi, eşitlik, özgürlük, haklar ve katılım gibi temel demokratik ilkelerle tanışmasının önemine işaret ederek resimli çocuk kitaplarını, çocuklara demokratik değerleri aktarmada ve onların adalet, eşitlik ya da hak ihlali gibi soyut kavramları bilişsel ve duygusal düzeyde deneyimlemelerini sağlamada güçlü araçlar olarak değerlendirmektedir. Çocuk edebiyatını insan hakları bağlamında ele alan Todres ve Higinbotham (2016), kimlik, aile, ayrımcılıktan korunma ve ifade özgürlüğü gibi hakların edebiyat aracılığıyla çocuklara aktarılabileceğini, ancak çoğu zaman bu değerlerin örtük biçimde işlendiğini ortaya koymaktadır. Rodriguez ve Vickery (2020) ise Sivil Haklar Hareketi'ni konu alan bir resimli kitabı eleştirel ırk kuramı çerçevesinde inceleyerek çocuk edebiyatının ırksal eşitlik, örgütlenme özgürlüğü ve toplumsal adalet bilincini geliştirmedeki rolüne dikkat çekmektedir. Open University tarafından hazırlanan bir rapor ise resimli kitapların Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuklara aktarılmasında etkili olduğunu; özellikle yaşam, gelişim ve katılım haklarının kitaplarda işlenmesinin, çocukların hak farkındalığını artırdığını göstermektedir (Chamberlain vd., 2019). Tüm bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, resimli çocuk kitaplarının estetik birer anlatı aracı olmanın ötesinde, çocukların demokrasi, eşitlik, haklar ve özgürlükler konusunda bilinç geliştirmesine katkı sağlayan güçlü pedagojik materyaller olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, çocuk edebiyatının hak temelli bir perspektifle ele alınması ve bu değerlerin daha görünür biçimde temsil edilmesi, çocukların toplumsal yaşama etkin katılımını destekleyen, demokratik kültürün yeniden üretimine katkı sunan önemli bir alan olarak değerlendirilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliğiyle yürütülen proje kapsamında okul öncesi kurumlara dağıtılan 36 resimli öykü kitabı, evrensel değerler açısından incelenmiştir. Bulgular, söz konusu kitaplarda en sık temsil edilen değerlerin dayanışma/yardımlaşma, sevgi ve çalışkanlık olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın, adalet, eşitlik, insan hakları ve özgürlükleri, barış ve tevazu gibi evrensel ölçekte kritik öneme sahip değerlerin ya hiç temsil edilmediği ya da oldukça sınırlı düzeyde işlendiği görülmüştür. Bu durum, erken çocukluk döneminde değer aktarımına aracılık eden resimli öykü kitaplarının, bazı değerleri ön plana çıkarırken bazılarını ihmal ettiğini göstermektedir. Özellikle barış ve eşitlik gibi demokratik kültürün ve toplumsal düzenin temelini oluşturan değerlerin içeriklerde yer bulmaması, değerler eğitiminin bütüncüllüğü açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Dolayısıyla resimli öykü kitapları aracılığıyla çocuklara evrensel değerlerin aktarımında daha dengeli bir yaklaşım benimsenmesi; yalnızca bireyler arası ilişkileri destekleyen temalara değil, aynı zamanda hak temelli, demokratik ve kapsayıcı değerlere de yer verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda farklı paydaşlar için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

Yazar ve Yayınevlerine Yönelik Öneriler:

- Çocuk kitaplarında barış, eşitlik, adalet ve insan hakları gibi görece ihmal edilen değerlere daha fazla yer verilmelidir.
- Kitapların bibliyografik bilgileri eksiksiz biçimde sunulmalı; yazar ve yayınevi bilgisi gibi temel veriler titizlikle sağlanmalıdır.
- Farklı kültürleri, kimlikleri ve toplumsal çeşitliliği yansıtan kapsayıcı içeriklere ağırlık verilerek çokkültürlü eğitim anlayışı desteklenmelidir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler:

- Sınıf kitaplıklarında yalnızca sevgi ve dayanışma gibi sık rastlanan değerlere odaklanmak yerine, adalet, eşitlik, barış ve hoşgörü gibi daha az temsil edilen değerlere de yer verilmelidir.

Ebeveynlere Yönelik Öneriler:

- Ev ortamında çocukların kitaplıkları, farklı değerleri kapsayan eserlerle çeşitlendirilmelidir.
- Kitap seçiminde, popülerlik ya da eğlenceli içeriklerin ötesinde, evrensel değerleri çok yönlü işleyen eserler tercih edilmelidir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.

Etik Komite Onayı

Araştırma modeli doküman analizi ile tasarlandığından etik onay gerektirmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız.

Yazar Katkıları

Özge Kayaalp Ersoy: Fikir, Veri Toplama ve İşleme, Yazma
Enver Durualp: Tartışma, Literatür Tarama, Yazma, Eleştirel İnceleme, Makale gönderimi ve revizyonu
Ender Durualp: Tasarım, Analiz ve Yorumlama, Literatür Tarama, Yazma, Eleştirel İnceleme, Kaynaklar

Finansal Destek

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Kaynaklar

Abacı, E., & İnce Samur, A. Ö. (2024). Behiç Ak'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches, 9*(28), 493-511.

Abraham, G. H., & Barksdale, M. A. (2024). Exemplary picturebooks about democratic principles. *Cogent Educatıon, 11*(1), 1-13.

Akyol, T. (2012). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi.

Alamdar, S., & Süngü, A. (2017). Nâzım Hikmet'in sevdalı bulut adlı kitabındaki masalların duyarlık eğitimi bağlamında incelenmesi. T. Şimşek ve V. Yıldız (Ed.), *IV. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumunda Sunulan Bildiri Kitabı 1. Cilt* (ss. 301-315). Step.

Aras, M., & Karagöz, B. (2022). Tudem edebiyat ödüllü çocuk romanlarının duyarlık eğitimi açısından incelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi, 7*(2), 424-439.

Aslan, C. (2013). Duyarlık ve düşünceyi geliştirmede çocuk/gençlik edebiyatı. *Çoluk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, (102), 29-32.

Aydın, İ., & Öksüz, A. (2021). Çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* (25), 579-619.

Banerjee, R. (2000). The development of an understanding of modesty. *British Journal of Developmental Psychology, 18*, 499–517.

Banks, J. A. (2006). *Cultural diversity and education: Foundations, curriculum, and teaching*. Pearson.

Batur, Z., & Yücel, Z. (2012). Ahmet Efe'nin çocuk hikâyelerinde değer eğitimi ve hikâyelerin Türkçe eğitimine katkısı. *Turkish Studies*, *7*(4-1), 1031-1049.

Bekerman, Z., & Zembylas, M. (2012). *Teaching contested narratives: Identity, memory and reconciliation in peace education and beyond*. Cambridge University Press.

Bennett, W. J., Finn, C. E. Jr., & Cribb, T. E. Jr. (1999). *The educated child*. Touchstone.

Birkök, C. M. (2019). Değerler sınıflandırması. *International Journal of Human Sciences, 16*(2), 493-498.

Bigler, R. S., & Liben, L. S. (2007). Developmental intergroup theory: Explaining and reducing children's social stereotyping and prejudice. *Current Directions in Psychological Science, 16*(3), 162–166.

Cengiz, Ş., & Duran, E. (2017). Okul öncesi dönemine ait hikâye ve masallardaki değerlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim, 42*(191), 205-233.

Ceran, C. (2019). *Resimli çocuk kitaplarının eleştirel düşünme becerilerini desteklemesi yönünden incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Chamberlain, L., Afroze, J., Cooper, V., & Collins, T. (2019). *Representing children's rights from discussion through to illustration and interpretation*. The Open University.

Çam Türkan, Ç. (2023). Tematik çocuk kitapları ve değerler. *Social Sciences Studies Journal, 9*(118), 9750–9759.

Çelikten, F. (2019). *Nezihe Meriç'in çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Çintaş, D. (2009). *İbrahim Zeki Burdurlu"nun eserlerinde çocuk eğitimi ile ilgili evrensel değerler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Değirmenci, B., & Karagül, S. (2024). Fatma Hilal Başal tarafından yazılan Keloğlan masallarının unesco değerler listesi bağlamında incelenmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 16, 181-201.

Dirican, R., & Dağlıoğlu, H. E. (2014). 3-6 Yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education, 3*(2), 44-69.

Doğan, İ. (2016). *Sosyoloji kavramlar ve sorunlar*. Pegem Akademi.

Döl, A. (1999). *0-6 yaş çocuk kitaplarının resimlemeleri.* [Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Döring, A. K., & Knafo-Noam, A. (2019*). How do our values guide us in life?*. https://kids.frontiersin.org/articles/10.3389/frym.2019.00115 (Erişim tarihi: 14.05.2025).

Durmaz, M., & Yorulmaz, B. (2022). Ödüllü resimli çocuk kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi, 4*(7), 519-548.

Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., vd. (1997). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. ASCD.

Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*.W. W. Norton & Company.

Erhan, G. (2020). Resimli çocuk kitaplarının barış eğitimi bileşenlerinden "kültürel farkındalık" bileşeni açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 37*(1), 24-46.

Eslen-Ziya, H., & Erhart, I. (2013). Dengeli, ölçülü, yetinen ve tek tip Türk çocuğu: Resimli çocuk kitaplarında kimlik inşası. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 16*(1), 46-73.

Fırat, H., & Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *TSA*, (3), 25-49.

Evsen, K. (2019). *Mustafa Ruhi Şirin'in çocuk şiirleri ve masallarının duyarlık eğitimi açısından incelenmesi.* [Yüksek Lisans Tezi]. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.

Güler, B., & Polat, Ü. (2021). Çocuk dergilerinde "evrensel ve ahlaki" değerler aktarımının ilköğretim programları ile ilişkilendirilmesi üzerine bir araştırma. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 10*(28), 33-63.

Güney, S. (2021). *Eğitim filmlerinde yer alan değerlerin evrensel değerler çerçevesinde incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Güven, A. Z. (2014). Türk efsanelerinin değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(26), 225-246.

Halstead, J. M., & Taylor, J. M. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education, 30*(2), 169-202.

Heenan, J. A. (2007). *Case for teaching objective values.* www.teachingvalues.com/valuecasestudy.html (Erişim tarihi: 15.04.2025).

Ilogho, J. E. (2015). The role of picture books in promoting reading culture among Nigerian children: Implication for libraries and development of leadership qualities. *International Journal of Academic Library and Information Science, 3*(2), 65-71.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2005). Essential components of peace education. *Theory into Practice, 44*(4), 280-292.

Jaspers, E. (2016). *Values*. https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0182.xml (Erişim tarihi: 10.06.2025).

İnan, T. (2016). Çocuk medyasında evrensel ve yerel değerlerin aktarımı: Trt çocuk kanalı örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* (25), 200-212.

Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early Childhood Education Journal, 32*(3), 157-163.

Kamaraj, İ., & Kerem, E. A. (2006). Erken çocukluk dönemi "barış" değerine evrensel bir bakış. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(19), 93-104.

Karakuş Tayşi, E. (2019) Sevim Ak'ın öykülerinin duyarlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları,* (19), 303-324.

Karatay, H. (2007). *Değer aktarımı açısından yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünleri.* https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/KARATAY-Halit-DEĞER-AKTARIMI-AÇISINDAN-YERLİ-VE-YABANCI-ÇOCUK-EDEBİYATI-ÜRÜNLERİ.pdf (Erişim tarihi: 16.06.2025).

Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler. T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı* (ss. 77-125). Grafiker.

Karoğlu, H., & Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (43), 231-254.

Kasiyun, S. (2015). Upaya meningkatkan minat baca sebagai sarana untuk mencerdaskan bangsa. *Jurnal Pena Indonesia*, *1*(1), 79. https://doi.org/10.26740/jpi.v1n1.p79-95

Kaymakcan, R., & Meydan, H. (2014). *Ahlak, değerler ve eğitimi.* Dem Yayınları.

Kazancı Gül, M. (2018). *5-6 yaş grubu çocuklar için Türkçe yazılmış resimli çocuk kitaplarında değerler analizi.* [Yüksek Lisans Tezi]. Okan Üniversitesi.

Keklik, S., & Kuru, H. (2016). Ayşe Yamaç'ın çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (10), 217-237.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8*(15), 170-189.

Kilby, R.W. (1993). *The study of human values.* University Press of America.

Killen, M., & Rutland, A. (2011). *Children and social exclusion: Morality, prejudice, and group identity*. Wiley-Blackwell.

Koç, R., & Akdoğan, H. (2018). Çocuklara değer aktarımının önemi. *International Journal of Social Science*, (65), 1-16.

Koç, K. (2007). *İlköğretim 7. sınıflarda okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öğrenciye kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde öğretim sürecinin etkisi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.

Kohlberg, L. (1981). *The philosophy of moral development: Moral stages and the idea of justice*. Harper & Row.

Komaraov, A. S. (2013). Universal values: The experience of apology. *Perspectives of Science and Education*, (4), 21-29. https://www.academia.edu/12040700/Universal_Values_the_experience_of_apology (Erişim Tarihi: 10.07.2025).

Körükçü, Ö., Acun Kapıkıran, N., & Aral, N. (2016). Resimli çocuk kitaplarında Schwartz'ın modeline göre değerlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(38), 133-151.

Kristjánsson, K. (2013). Virtues and vices in positive psychology: A philosophical critique. *Cambridge University Press*.

Kucharczyk, S., & Hanna, H. (2020). Balancing teacher power and children's rights: Rethinking the use of picturebooks in multicultural primary schools in England. *Human Rights Education Review, 3*(1), 49–68.

Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Kutmaral, D., & Kodan, H. (2023). Eflatun Cem Güney masallarının duyarlık eğitimi bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 12*(4), 1684-1702. https://doi.org/10.7884/teke.1325829

Latifa, G., Suzanne, N., & Zulhendri. (2023). Development of illustrated storybooks as a learning medium to enhance students' reading interest. *Journal of Islamic Education Students, 3*(1), 1-12.

Lenox, M. (2000). Storytelling for young children in a multicultural world. *Early Childhood Educational Journal, 28*(2), 97-103.
Lickona, T. (1991). *Educating for character: how our schools can teach respect and responsibility*. Bantam Books.
Morgan, H. (2009). Picture book biographies for young children: a way to teach multiple
perspective. *Early Childhood Education, 37*, 219-227.
Nicolopoulou, A. (2010). The alarming disappearance of play from early childhood education. *Human Development, 53*(1), 1–4.
Noddings, N. (2002). *Educating moral people: A caring alternative to character education*. Teachers College Press.
Oğuz Namdar, A., Günaydın, Y., & Özdemir, C. (2024). Leyla Fonten kitaplarının içerdiği evrensel değerlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 13*(3), 1021-1034.
Oran, G. (2015). *Yalvaç Ural'ın çocuk kitaplarında değer eğitimi ve bu eserlerin Türkçe öğretimine katkısı.* [Yüksek Lisans Tezi]. Uşak Üniversitesi.
Orhan, M. (2021). Okul öncesi dönem Tübitak 6 yaş grubu popüler çocuk bilim kitaplarında değerlerin ele alınış biçimi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 4,* 130-156.
Otmar, Ö. (2017). *Yalvaç Ural'ın çocuk yapıtlarının evrensel değerler açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
Özbay, M., & Karakuş, E. (2016). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1*(1), 21-31.
Öztürk, Ü., & Buldur, A. (2022). Resimli çocuk kitaplarının içerdikleri değerler açısından incelenmesi: Tokat bebek ve çocuk kütüphanesi örneği. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 13*(6), 14-27.
Peterson, C. & Seligman, M. E. P. (2004*). Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.
Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child*. Routledge & Kegan Paul.
Rodriguez, N. N., & Vickery, A. E. (2020). Much bigger than a hamburger: Disrupting problematic picturebook depictions of the civil rights movement. *International Journal of Multicultural Education, 22*(2), 109-128.
Rokeach, M. (1979). From individual to institutional values: With special reference to the values of science. M. Rokeach (Ed.), *Understanding human values* (ss. 47-70). Free Press.
Rowatt, W. C., Ottenbreit, A., Nesselroade, K. P., & Cunningham, P. A. (2002). On being holier-than-thou or humbler-than-thee: A social–psychological perspective on religiousness and humility. *Journal for the Scientific Study of Religion, 41*(2), 227-237.
Salomon, G., & Cairns, E. (2010). *Handbook on peace education*. Psychology Press.
Sapsağlam, Ö. (2016). Values education in preschool period. R. Efe, I. Koleva, E. Atasoy ve İ. Cürebal (Ed.), *Developments in Educational Sciences* (ss. 492-507). St. Kliment Ohridski University Press.
Sarıçam, İ., & Yangil, M. K. (2022). Nazlı Eray'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi, *International Journal of Eurasia Social Sciences, 13*(50), 1533-1548.
Seligman, M. E. P. (2011). *Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being*. Free Press.
Somuncu, S. (2008). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki edebi metinlerin temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi.
Şimşek, Ş., & Sel, A. (2024). Göktuğ Canbaba'nın çocuk kitaplarında işlenen değerler. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, 7*(2), 66-81.
Tarigan, N. T. (2018). Pengembangan buku cerita bergambar untuk meningkatkan minat baca siswa kelas iv sekolah dasar. *Jurnal curere*, *2*(2), 141-152.
Temiz, S. (2024). *Feridun Oral ve Sara Şahinkanat'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılarak incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Karabük Üniversitesi.
Tezel, M., Arslan Çiftçi, H., & Uyanık, G. (2019). Annelerin okul öncesi dönem çocuklarına kitap okuma ve almaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 741-759. https://doi.org/10.17860/mersinefd.590352
The Center for Parenting Education. (2025). V*alues matter: Using your values to raise caring, responsible, resilient children.* https://centerforparentingeducation.org/library-of-articles/indulgence-values/values-matter-using-your-values-to-raise-caring-responsible-resilient-children-what-are-values/ (Erişim tarihi: 23.06.2025).
The National Association for the Education of Young Children. (2004). *Young children and picture books.* https://www.scribd.com/document/81033311/160 (Erişim tarihi: 15.07.2025).
Titus, D. N. (1994). *Values educatıon in amerıcan secondary schools*. https://eric.ed.gov/?id=ED381423 (Erişim tarihi: 07.07.2025).
Todres, J., & Higinbotham, S. (2016). *Human rights in children's literature: Imagination and the narrative of law*. Oxford University Press.
Tulk, S. (2005). Reading picture books is serious fun. *English Teaching: Practice and Critique, 4*(2), 89-95.
Tunç, K. (2024). *UNESCO yaşayan evrensel değerler bağlamında Atatürk örneğinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives*. UNESCO Publishing.
United Nations (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. https://sdgs.un.org/2030agenda (Erişim tarihi: 15.07.2025).
UN Press Release. (2003). Universal values - peace, freedom, social progress, equal rights, human dignity – acutely needed, secretary-general says at Tubingen Unıversity, Germany. https://press.un.org/en/2003/sgsm9076.doc.htm (Erişim tarihi: 17.06.2025).
Utami, N. R., & Warmansyah, J. (2019). Cerita gambar berseri untuk meningkatkan hasil belajar sains di lembaga paud Yogyakarta. *Jurnal Tunas Cendekia*, *2*(2), 89–100.
Utomo, F. B. B. (2018). Developing illustrated story books to improve beginning reading skills and learning motivation. *Jurnal Prima Edukasia, 6*(2), 118-128.
Uyanık Balat, G. (2007). Ailede iletişim ve temel değerler. *İlköğretmen Dergisi*, *14*, 35-36.
Uyanık Balat, G. (2011). Okulöncesi dönemde değerler eğitimi uygulamaları. A.Arıkan (Ed.), *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi* (ss.167-188). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
Watling, D., & Banerjee, R. (2007). Children's understanding of modesty in front of peer and adult audiences. *Infant and Child Development*, 16(3), 227–236.
Yardımcıel, F., & Yılar, Ö. (2022). Aysel Gürmen'in eserlerinde iletilen değerler bağlamında bir inceleme. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (7), 16-32.
Yaşar Sağlık, Z., & Erbağcı, N. (2025). Sınıf öğretmenlerinin resimli çocuk kitaplarına yönelik tutumları ile değerler eğitimine yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 14*(1), 162-172.
Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.